

Aigua avall

La rierada del 15 de setembre de 1762 i altres avingudes del segle XVIII a Cambrils

MANEL TARÉS LAGUNAS

La vila de Cambrils va ser erigida arran de la riera d'Alforja, a la seva riba dreta. Aquest emplaçament ha determinat part de la història de la vila, ja que els episodis de pluges fortes que de tant en tant s'hi esdevenen han produït desbordaments de diversa magnitud. Fins al moment, les referències més antigues de rierades al nostre municipi corresponen al segle XVIII i aquest article pretén recollir-les. Inclou així mateix la transcripció d'un text coetani que fa una descripció detallada i sentida de la rierada que va afectar el poble el 15 de setembre de 1762.

---

1 Vegeu BARRIENDOS (1999) per a una introducció a la disciplina de la climatologia històrica. Per a Tarragona vegeu ALBENTOSA (1982), que parla d'un període irregular, amb sequeres i pluges intenses, entre 1761 i 1790.

LES RIERADES

Les rieres, els barrancs i els torrents són cursos d'aigua intermitents característics dels paisatges de clima mediterrani, on les pluges acostumen a ser torrencials en determinades èpoques de l'any. Les rieres són cursos fluvials d'amplada considerable, a diferència dels barrancs i torrents, que són estrets, abruptes, profunds i generalment més curts. Les rieres, els barrancs i les caves (aquestes han anat desapareixent sota l'embranchida urbanitzadora del municipi) abunden en el paisatge cambrilenc: a banda de la riera d'Alforja, hi transcorren també la de Riudecanyes a ponent i la de Riudoms a llevant. En tot cas, el risc més gran el presenta la riera d'Alforja pel fet de passar a tocar de la població. I justament per aquesta raó, ens han arribat algunes dades dels desbordaments, malgrat que les altres rieres han patit tantes avingudes com la d'Alforja.

La irregularitat del clima mediterrani és la principal causa perquè les rieres i els barrancs portin un cabal considerable esporàdicament. Certes èpoques de l'any, en especial els primers mesos de tardor, són propícies perquè es produeixin

situacions meteorològiques favorables als aiguats intensos, com temporals de llevant o simplement nuclis tempestuosos deguts a una forta inestabilitat atmosfèrica. D'altra banda es coneix que el clima pateix oscil·lacions en les quals aquest es desvia del que hom normalment n'esperaria. Aleshores, la freqüència d'inundacions augmenta o bé s'incrementa la persistència de les sequeres. Pel que fa al segle XVIII, a Catalunya s'hi ha detectat un episodi de pluges intenses anomenat "oscil·lació Maldà", simultani a un increment de les sequeres i dels temporals de mar, entre 1760 i 1795 aproximadament, en el qual s'hi emmarquen les rierades de 1762 i 1766 a Cambrils.¹

La desforestació de les conques ajuda també a l'augment de cabal de les rierades. La rompuda de terres per a l'agricultura provoca que la coberta arbòria disminueixi i aquesta ja no sigui capaç de retenir l'aigua de la pluja cap al subsòl. En episodis de pluges intenses, la major part de l'aigua s'escola riera avall i, en conseqüència, el cabal que en baixa es fa més gran, i també els materials sedimentaris transportats. No disposem d'indícis directes que es produís aquest procés a la conca de la riera

d'Alforja, però és cert que durant el segle XVIII la comarca va viure un període de creixement de l'activitat agrària, en especial del conreu de la vinya, que va implicar el cultiu de noves terres. Una referència documental de l'any 1758 remarca la gran quantitat de sorra que cobria la llera de la riera d'Alforja i afirmava que "por hallarse llena de arena dicha Riera está tan levantada que excede al llano de dicha Villa",² situació potser una mica exagerada, però que ens dóna una idea de la planitud de la llera en aquella època. Al seu pas per la vila, les terres tocants a la riera eren molt vulnerables a les avingudes d'aigua i, per tant, el seu valor agrícola era ben escàs. Alguns textos de l'època semblen abonar aquesta idea del poc interès per aquests terrenys: el 1761 l'Ajuntament de Cambrils, en resposta a una omisió en una estadística oficial sobre béns municipals, es referia a un bocí de terra de "medio jornal inmediato á la Riera del término de la misma Villa, cuya denuncia se omitió en las respuestas". El motiu de l'omisió és la poca importància que se li donava a aquest tros, ja que "ordinariamente lo inunda la misma Riera".³

A l'hora d'avaluar les magnituds de les rierades es tenen en compte els efectes que aquestes han ocasionat: a vegades la riera baixa, però sense arribar a desbordar-se, mentre que d'altres vegades ha negat el poble i ha provocat danys considerables. Actualment les obres de canalització i millora del curs urbà de la riera han disminuït el risc de sobreiximent, però el perill persisteix latent, tal com va quedar palesat en la rierada del 1994.

RIERADES HISTÒRIQUES A CAMBRILS

La pèrdua de fonts documentals i la tipologia de les que es conserven referents a Cambrils no permet recuperar gaire informació sobre rierades, a diferència del que s'ha pogut realitzar en altres poblacions més grans.⁴ Les avingudes sense desbordament han quedat pràcticament obviades, mentre que les més catastròfiques acostumen a conservar referència escrita.⁵ És cert que caldria fer-ne un buidat documental exhaustiu, que hauria de permetre conèixer d'altres rierades més ordinàries, però les més importants dels darrers dos segles a Cambrils

² AMCAM, *Memorials (1750-1799)*, 21/11/1758.

³ AMCAM, *Resposta a un qüestionari sobre béns municipals (1760-1761)*.

⁴ Vegeu per exemple BARRIENDOS i POMÉS (1993) per a Mataró, i també BARRIENDOS (1999)

⁵ A vegades els documents poden sobreestimar els danys produïts per un desbordament per tal d'obtenir ajuts econòmics per part del govern [BARRIENDOS i POMÉS (1993), pàg. 31].

Imatge aèria del pas de la riera d'Alforja per Cambrils sense canalitzar cap a l'any 1950 FONT: ARXIU MUNICIPAL DE CAMBRILS

---

6 La referència és una nota al marge en el Cadastre de 1778 (AMCAM). La nota inclou l'església de la Mare de Déu de Gràcia.

---

7 Vegeu IGLÉSIES (1971), pàg. 17.

---

8 La vil·la romana de la Llosa, pàg. 52.

---

9 L'any 1739 els frares agustins arribaren a un acord amb l'ajuntament per fer efectiu el trasllat. Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Audiència – *Diversorum reg.* 216 f.245v-252v.

---

10 AMCAM. Llibre d'actes municipals (1706 – 1749) f.66a

---

11 Vegeu nota núm. 6. Des de l'abandonament del convent per part dels monjos agustins a finals de la dècada de 1730 l'habitaren alguns ermitans en solitari. AMCAM, Actes municipals (1750-1799).

---

12 L'actual carrer dels Immolats del Setge. AMCAM, *Memorials* (1750-1799), 17/11/1755. Els suplicants eren Cosme Pallejà, Pere Joan Roca i Miquel Berenguer.

---

13 AMCAM, *Memorials* (1750-1799), 21/11/1758.

---

14 La resposta al memorial va ser la següent: "Acuda el suplicante a los pies del Rey ó al Supremo Consejo de Castilla a solicitar el permiso que pide (...)". AMCAM, *Memorials* (1750-1799).

---

15 BERTRAN (1992), pàg. 102.

---

16 Les botigues de mar indicaven les casetes de pescadors que incloïen un petit magatzem per als ormejos, les xarxes i les mercaderies.

Danys materials provocats per la rierada del 29 de setembre de 1959 a Cambrils

FONT: ARXIU MUNICIPAL DE CAMBRILS

ja s'han apuntat en diverses ocasions. En efecte, l'estudi de J. Bertran dedicat al segle XIX conté diverses referències a episodis meteorològics severos, com inundacions, pedregades i sequeres. També J. Salceda ha realitzat un recull de les principals rierades a Cambrils: les més importants des del segle XIX han estat la del 15 d'octubre de 1831 (Santa Teresa, que s'emportà diverses cases del raval de Gràcia⁶), el 20 d'octubre de 1866 (Santa Irene), el 23 de setembre de 1874 (Santa Tecla, que s'emportà cases i ponts⁷), el 16 d'octubre de 1911, el 8 de setembre de 1934, el 29 de setembre de 1959 (Sant Miquel) i la darrera del 10 d'octubre de 1994, totes durant els mesos de setembre i octubre. Cal dir també que l'arqueologia també ens ha proporcionat dades sobre els cursos hídrics al municipi.⁸ Les excavacions al jaciment romà de la Llosa han mostrat l'existència d'un canal natural, que es podria correspondre prou bé amb l'actual barranc de la Verge del Camí o amb una ramificació seva. A més, s'hi han constatat diverses riuades que han anat colgant aquest canal i han erosionat la part de la vil·la romana més propera al barranc.

RIEADES AL SEGLE XVIII

Durant el segle XVIII la riera es va desbordar en diverses ocasions segons referències i indicis documentals dipsonibles. Ja a l'any 1736 els frares agustins del convent de Nostra Senyora de Gràcia demanaven abandonar el seu

emplaçament per un altre allunyat de la riera, preferiblement a l'ermita de la Mare de Déu del Camí, que en aquells moments s'estava construint.⁹ En la seva súplica els frares diuen que el convent: "esta exposat en proxim perill y casi inevitable de que les aigües de la Riera sel aportien per los abusos de sas avingudes per estar aquest situat immediatament a la vora de ella y que no obstant las diferens reparacions y prevencions que se an fet per apartar dita Riera de dit Convent, estas son estadas sempre inutiles y infructuosas, pues be saben estam presisats a no podernos fortificar respecta que en esta cas nostra reparacio fora en danÿ de la dita vila".¹⁰

En cas de crescuda de les aigües, els frares del convent es refugiaven en una casa veïna apartada de la riera. Anys més tard, quan els agustins ja havien deixat la vila, les aigües de la rierada de Santa Teresa de 1831 s'emportaren les parets del convent.¹¹ El perill latent de les riuades és sentit per la població al llarg del segle i se suggereixen diverses solucions per tal de protegir-se'n. La tardor de 1755 tres habitants del carrer de la Botera,¹² cansats que "en las avenidas de agua y fuerte lluvia los sup(lican)tes no pueden habitar en sus casas", demanaven poder construir un "desguadero con su puerta" a la muralla i se'ls va concedir el permís per construir aquesta mena d'obertura per evacuar l'aigua cap a fora dels murs de la vila closa. De fet, el poble comptava

amb un petit contramur "a distancia a unos veinte pasos de la muralla",¹³ construït per pal·liar els efectes de les crescudes i evitar que l'aigua entrés a la vila pels portals. Però a mitjan segle aquest mur de contenció es trobava enrunat i aleshores, el novembre de 1758, l'Ajuntament va argumentar a la Reial Audiència la necessitat de refer-lo. A causa dels migrats fons de què disposava l'ens local, va demanar-ne un ajut econòmic, que va ser denegat.¹⁴ La Reial Audiència va proposar que l'obra fos assumida pels veïns i s'hi destinaria un enginyer per tal de dirigir-la. Desconeixem si aquesta obra es va dur a terme, però el cert és que una rierada del 1831 va malmetre uns murs de contenció que prou bé podrien correspondre a l'antic contramur. Segons Bertran, l'any 1844 es va començar a construir la murada de l'anjub al Pinaret i fins i tot, el 1911, es va arribar a tapiar part del portal del carrer Major per evitar l'entrada d'aigües.¹⁵

Els efectes de les rierades no només afectaven el poble, sinó que també feien mal a les terres que vorejaven la riera, així com al barri de la Platja. L'any 1766 un veí de Cambrils, Francesc Cuder, denunciava els desperfectes ocasionats per la darrera rierada en una finca seva que tocava a la riera. Les aigües li van negar les vinyes i li van ensorrar unes cases i botigues de mar¹⁶ que donaven al camí que baixava de la Vila cap a la Platja, i també van afectar altres cases del barri mariner així com algunes barques. L'Ajuntament va manar, en un primer moment, derriure el poc que n'havia restat, així com una bassa i la paret que delimitava la finca amb el camí. Val a dir que l'any anterior el propietari havia tingut dificultats perquè l'Ajuntament li autoritzés construir aquesta bassa per motius que desconeixem. Sembla ser que al final el propietari va poder mantenir les restes de la seva finca.¹⁷ Aquesta rierada del desembre de 1766, que dista només quatre anys del gran aiguat que expliquem més avall, fou força severa i anà acompanyada de pedra. Els regidors cambrilencs van arribar a demanar la condonació del pagament del cadastre d'aquell any "por la imposibilidad en que hallan sus vezinos de poder acudir a semejante pago, por motivo de las muy copiosas avenidas de agua (...) y furiosa tempestad de piedra que cayó en el termino de dha villa (...) que arruinaron los campos y malbarataron los frutos que se hallavan pendientes de trigo, vino y demas".¹⁸

Aquesta forta tempesta correspon molt probablement a l'aiguat que l'1 de desembre va afectar Tarragona.¹⁹

LA RIERADA DE 1762: TRANSCRIPCIÓ DEL TEXT

El 15 de setembre de 1762, la riera d'Alforja va baixar molt carregada d'aigua, es va desbordar i va empantanegar tot el poble, tot causant-hi danys materials molt grans, segons ens explica el text que tot seguit transcrivim. La narració és d'un gran detall i conté a més moltes referències a l'estructura urbana del Cambrils d'aquella època. Aquest text es troba escrit en els folis 70 i 71 d'un llibre de notes de l'Ajuntament que abasta pràcticament tot el segle XVIII, conservat a l'Arxiu Municipal de Cambrils, i és signat pel notari cambrilenc Gabriel Gimbernat²⁰ en qualitat de regidor segon de la vila. La transcripció del text la va realitzar ja l'historiador local J. Serra i Dalmau, tal com ho ha assenyalat J. Salceda,²¹ però fins ara havia restat del tot inèdita. Nosaltres proposem la següent transcripció completa del text original.²²

LA RIERADA DE 1762: DESCRIPCIÓ DELS ESDEVENIMENTS

Fragment de l'anjub o mur de contenció de les rierades que hi ha al Pinaret

FOTO: ARXIU ANJUB

---

17 AMCAM, Memorials (1750-1799), 1766.

---

18 AMCAM, Memorials (1750-1799), 29/07/1767.

---

19 ALBENTOSA (1982).

---

20 Gabriel Gimbernat i Arboç (1731-1803?). Germà del cirurgià Antoni Gimbernat. Fou notari de Cambrils i escrivà de Cambra de l'Audiència de Barcelona. PAGAROLAS, p. 101.

---

21 Per referències a la rierada del 1762 vegeu els articles de J. SALCEDA a Revista Cambrils: Desembre 1974 i Octubre 1994.

---

22 Desenvolupem les abreviatures entre parèntesi i introduïm el punt volat per tal de separar les aglutinacions de paraules de l'original.

Lo dia 14 de (setem)bre de 1762 vingué la riera bastan crescuda que entrá dins a-la-vila, pero no feu ningun dany. Pero lo dia 15 seguent torná a-venir y si be al principi que serian dos oras de-la tarda comensá ab molta suavitat, pero se aumentá de-tal manera que fou un pasmo, pues entrá dins a-la vila per tots los carres que ixan a-dita Riera: al carrer de las Parras arribá a casa lo D' Pau Maso umplint totas aque-llas casas del aygua y arenas, al carre de la Fira feu molt mes estragos pues arribá la aygua a-voltar per lo cantó de l-Abadia plaza avall, y per davant l-Abadia carre avall fins al Portalet, per lo carre de casa lo Morató y casa Joan Planas ne entrá ab molta abundancia que axint a la plasa tota la ocuparia, al carre del Hospital arribá fins davant casa Joan Causí y baixá per lo carre de la Olleta, y al Reval arribá fins a casa J(ose)ph Roca, rompé las parets del hort de Nra Sra de Gracia, derribá la Sagristia, se posá a la Ig(esi)a mes de un home de alsada de aygua y deixa tres pams de arena, derribá las parets de una part y altre de la plaza, desde la hermita feu caurer los envans y trespols de las ^{70v} casas de la espadaneria que son davant dita hermita, s-enportá las parets del joch de la pilota, y una casa entera que detras de dit Joch tenian los Pares Agustins de esta vila en son hort, s-en aportá las parets dels horts de la Mare de Deu, de la torre, del D' Soler y del Peyrí y los deixá tots fets una riera y arenal pues em-parage d-ells deixá 5 y 6 pams de arena, y per ultims tants estragos que seria llarch lo referir-los y de poder pensar. Del que va referit durá dita Rierada tota aquella tarda y nit pero comensá a-disminuir a las sis de la tarda per la miseri-cordia de Deu. Sino es cert s-en aportava moltas casas y agueren plorat tota nostra vida las ruinas aguera causat, encara que bastantes ne tenim que sentir. Se exposá lo Sagram(en)t y luego aquell S' tan misericordiós obrá uns destes prodigis dividint la riera a las terras de J(ose)ph Guasch, mig quart de la vila, ahont rompé ab tantas multitud de ayguas que inundá totas aquellas terras fins a-encontrar lo torrent de la Mare de Deu per aont causá també moltes ruinas en las terras, abres y plantas. Tot lo que poden tenir ben present los moradors de esta v(il)la, y procurar a reforsar la vila ab alguna contramuralla o tornar a tapar las murallas en los enfronts dels carrers ⁷¹ que es cosa de tanta importancia com se ha experimentat y mes si Deu nre S^{or} no se agues apiadat de esta vila. Desgracias de morts no ha succehit ninguna pues tots procuraren a salvar la vida uns dalt a las parets, altres en arbres y altres escapan-se; a molts tragueren desmayats de las casas; a un moso de Casa Guasch, aportan-lo las ayguas des dels garrofers del Planas demunt de-la-vila, lo aportá fins a la muralla davant lo carre de las Premsas ahont rebaten-lo la aygua a la muralla, y en un forat gran que y ya lo pogueren agafar y salvá la vida. Per lo Portal del Capuig entrava tanta aygua que tot lo carre Majó inundava y tingueren dixá de poder tancar aquellas portas que sino tota la vila s-en recordava y axis convé molt mantenir portas en aquell portal, y si podia-s-en tapar-lo millor. Asso y altres estragos son los que havem vist y se notan per memoria dels veniders perque ho tingan present en son temps.

De tot lo que (...) jo Gabriel Gimbernat not(ari) y Reg(ido)r segon que so de la p(rese)nt vila.

Planta del barri vell de Cambrils on s'indica el pas de la muralla

FONT: ESTANISLAU ROCA, MILLORA URBANA DEL CENTRE HISTÒRIC
EDITAT PER L'AJUNTAMENT DE CAMBRILS EN 1991

El dia 14 de setembre la riera va arribar a desbordar-se, però sense causar danys considerables. El dia següent, cap a les dues del migdia, la riera va sobreixir-se amb rapidesa. El text detalla molt bé el camí que van prendre les aigües en entrar al poble, començant a negar tots els carrers que donaven a la riera: pel portal del carrer Major (on es van tancar les portes), pel carrer de les Parres (on hi ha havia la casa del metge Pau Massó), pel carrer de la Fira (actual Cardenal Vidal i Barraquer)²³ fins a la placeta de l'Abadia, per on va baixar a la Plaça. L'aigua va recórrer tot el carrer de la Fira fins a assolir l'extrem oposat, el Portalet (o portal de Santa Maria). També degué entrar a la Plaça a través del carreró de Gràcia, que deu correspondre segurament al carrer de la casa del Morató i de la casa de Joan Planas, que anomena el text.²⁴ Per la part de baix de la Plaça, l'aigua va penetrar pel carrer de l'Hospital i va baixar pel de l'Olleta (actual Baró de Rocafort), fins al Raval,²⁵ que correspondria a la zona dels actuals carrers de Foix, Sant Plàcid i Sant Josep.

L'aigua va provocar també danys a l'hort i a l'església del convent dels frares agustins (que en aquesta època és anomenat *ermita* i l'habitava un ermità), així com s'emportà les "casas de la espartanería", que devien ser un taller de fabricació d'espartenyas,²⁶ i també la paret del Joc de la Pilota, indret situat presumiblement prop del portal del carrer de l'Hospital. Allí hi va fer caure una casa propietat dels monjos, que deu correspondre segurament a l'immoble del raval de les Premses, on hi vivia l'hostaler, i l'hort estava just al costat a tocar de la riera.²⁷ La rierada va ser tan considerable que va negar diversos horts no lluny del convent.²⁸ L'aigua va arribar a connectar amb el barranc de la Mare de Déu del Camí, saltant per la terra que Josep Guasch tenia a tocar d'aquest barranc a la partida de la Castlania.²⁹ Tot i la sorprenent magnitud de l'aiguat, no es van lamentar víctimes mortals, malgrat que una persona va ser arrossegada pel corrent fins a la paret de la muralla davant del carrer de les Premses (l'actual carrer del Castlà) on van poder salvar-lo. Com que el desbordament va ocórrer en ple dia, això va permetre posar el poble en estat d'alerta i que la gent tingués temps de fugir o resguardar-se. Al llarg de la tarda, davant de la gravetat que anava prenent la riuada, van decidir confiar en la intercessió divina davant la impotència dels esdeveniments

Recentment s'han excavat les restes de l'antic convent de Nostra Senyora de Gràcia, protagonista de moltes de les rierades històriques de Cambrils

FONT: MUSEU D'HISTÒRIA DE CAMBRILS

i van exposar el Santíssim Sagrament. Un cop va amainar la crescuda, es féu evident la magnitud dels danys materials, si creiem en els detalls del relat.

Les solucions que es proposaren per prevenir futures inundacions del poble foren la construcció d'una contramuralla, el tapiat dels carrers que donaven a la riera així com la conservació de les portes del portal del carrer Major (l'anomenat Capuig). Finalment l'escrivà justifica el seu escrit, que haurà de servir de testimoni i memòria per als futurs cambrilencs, per als "veniders perquè ho tingan present en son temps". Encara una acta municipal de 1876, més de cent anys després, recordava la rierada:

²³ Totes les referències toponímiques han estat consultades a Onomàstica de Cambrils i el seu terme municipal [VIELLA (2000)]. Pel que fa a un bon plànol del Barri Antic, es pot trobar en el llibre de l'arquitecte Estanislau Roca Millora Urbana del Centre Històric editat per l'Ajuntament de Cambrils el 1991.

²⁴ El carrer de Gràcia també se'l va conèixer antigament com a carrer de la Moratona. El 1778 hi trobem que hi viu la vídua Maria Morató i la vídua Maria Planas (AMCAM, Cadastres).

---

25 Al raval de les Premses hi tenia casa Josep Roca, sotsdelegat de Marina a Cambrils, molt probablement el mateix que s'anomena en el text (AMCAM, Cadastre 1778).

---

26 A principis de segle existeixen referències a un espardenyer, que ja no apareix en el Cadastre de 1778, posterior a la rierada (AMCAM, Cadastre 1716 i 1734 i Talla 1715).

---

27 Aquest hort limitava amb la riera, el camí de la Vila, el carrer del Raval, l'hostal i les cases del Dr. Josep Soler. L'hostaler era Pau Boqueras (AMCAM, Cadastre 1778).

---

28 El Sr. Peyri i el Dr. Soler tenien horts prop del convent, als Antigons, a tocar de la riera. També en tenien a l'Horta de Santa Maria (AMCAM, Cadastre 1778).

---

29 AMCAM, Cadastre 1778. Josep Guasch era pagès, habitant al carrer de la Fira i tenia diversos trossos de terra pel terme.

---

30 Citat per BERTRAN (1987), pàg. 16.

Rierada del 10 d'octubre de 1994 al seu pas per l'Eixample FOTO: REVISTA CAMBRILS

"Se aconseja tapiarlo [el portal del carrer Major] de modo conveniente, pues así ya lo aconsejaban nuestros antepasados en actas de 1763"³⁰ (probablement és un error i volien dir la de l'any abans). Les obres de protecció del poble van arribar en comptagotes durant el segle XIX, però

la restructuració definitiva de la riera es va produir arran de la canalització a finals de la dècada de 1970. No hem d'oblidar, però, que les rierades tenen un període de retorn i, encara que llarg i malgrat les millores de protecció, el perill hi persisteix.

BIBLIOGRAFIA

- ALBENTOSA, Luis M.: "La importancia del conocimiento de las fluctuaciones climáticas en los estudios históricos. Aproximación al clima de Tarragona durante el siglo XVIII", a *Universitas Tarraconensis*, Tarragona, 1981-1982, 4, p.73-90
- BARRIENDOS, M. i POMÉS, J.: *L'aigua a Mataró. Inundacions i recursos hídrics (segles XVIII-XX)*. Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró, 1993
- BARRIENDOS, Mariano: "La dinàmica climàtica a Catalunya durant els darrers segles", a *I Jornada de Meteorologia Eduard Fontserè*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1995
- BARRIENDOS, Mariano: "La climatologia històrica en el marco geogràfic de la antigua Monarquía Hispánica", a *Scripta Nova* núm. 53 (desembre 1999) [en línia a: <http://www.ub.es/geocrit/sn-53.htm>]
- BERTRAN, Josep: *El Sexenni Revolucionari a la vila de Cambrils*. Ajuntament de Cambrils. Cambrils, 1987
- BERTRAN, Josep: *Aspectes socio-econòmics del segle XIX i inicis del XX a Cambrils*. Edicions El Mèdol. Tarragona, 1992
- DIVERSOS AUTORS: *La vil·la romana de la Llosa, 10 anys d'investigació arqueològica*. Ajuntament de Cambrils. Cambrils, 2001
- IGLÉSIES, Josep: *L'aiguat de Santa Tecla*. Col. "Episodis de la Història". Rafael Dalmau editor. Barcelona, 1971
- PAGAROLAS, Laureà: *Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII*. Ajuntament de Cambrils. Cambrils, 1985
- SALCEDA, Josep: "Les rierades històriques", a *Revista Cambrils* núm. 279 (octubre 1994)
- SALCEDA, Josep: *Quaranta anys d'estampes cambrilenques*, vol. I. Edicions El Mèdol. Tarragona, 1998
- VIDIELLA, Montserrat: *Onomàstica de Cambrils i del seu terme municipal*. Ajuntament de Cambrils. Cambrils, 2000